

ÂM NHẠC TIẾNG NÓI CỦA TRÁI TIM

Lê Hồng Cẩm

*Bộ môn TLGD, Trường ĐHNN,
ĐHQGHN*

1. NGÔN NGỮ CỦA ÂM NHẠC

Khi lọt lòng, em bé nào cũng được nghe những tiếng ru ầu... ơ của người mẹ. Tiếng ru ấy bắt nguồn từ tình cảm thương yêu của người mẹ và em bé nào cũng cảm nhận được sự yêu thương, triu mến đó. Vậy âm nhạc là tiếng nói tình cảm của con người trong cuộc sống xã hội cộng đồng từ xa xưa đến hôm nay...

Cùng với sự giao lưu bằng những âm thanh của người nguyên thủy (tiếng hú gọi nhau theo độ gần, dài khác nhau, cao, thấp khác nhau, mạnh, nhẹ khác nhau) mà con người nguyên thủy đã biểu lộ được trạng thái, tình cảm của mình. Từ xa xưa, những âm thanh của thiên nhiên như tiếng sấm, tiếng sét, tiếng gió thổi, mưa rơi, tiếng trẻ em khóc, trẻ em cười đều là những vui, buồn của cuộc sống con người. Những âm thanh của cuộc sống, con người tiếp nhận được qua thiên nhiên như tiếng chim hót, tiếng suối chảy,... đã tác động đến tình cảm của con người... ở một góc độ nào đó, là ngôn ngữ của âm nhạc. Chúng ta hãy nhớ lại trong bộ phim: *Lục địa Xa-nhi-kốp*, một bầy người nguyên thủy, sau một cuộc đi săn chiến thắng trở về, họ quây quần bên nhau cùng nhảy múa, cùng la, hét, cùng đập que vào nhau, cùng đập tay, dậm chân... những âm thanh ở đây, lúc này chắc chắn là những âm thanh có chất liệu âm nhạc và loại nhạc cụ do những tiếng đập que vào nhau, phải chăng là tiền thân của bộ gõ ngày nay.

2. NGỮ ĐIỆU TRONG ÂM NHẠC

Trong cuộc sống chúng ta trao đổi với nhau bằng ngôn ngữ. Đây là những ngôn ngữ đã được sắp xếp thành câu, thành lời theo một qui tắc (chủ ngữ, vị ngữ,...) và người nghe muốn hiểu được ý nghĩa nội

dung của từ ngữ (ngữ nghĩa) được sắp xếp thành câu, thành lời thì phải tư duy vì nội dung ngữ nghĩa, là nội dung mang tính xác định cụ thể của ngôn ngữ, đây chính là tiếng nói của trí tuệ, của khối óc.

Ngoài nội dung của từ ngữ - gọi là ngữ nghĩa, thì người nghe còn nhận được một nội dung khác nữa được thể hiện qua giọng điệu của lời người nói, gọi là ngữ điệu và qua ngữ điệu người nghe còn nắm được thêm sắc thái, tình cảm của người nói. Ngữ điệu chính là sắc thái, tình cảm với muôn vàn cung bậc của nó (cao – thấp – trầm – bổng...).

Trong cuộc sống, khi con người giao tiếp với nhau, thông qua ngôn từ với cách sắp xếp thành câu, thành lời thì cùng một lúc người nghe sẽ tiếp nhận được hai dòng thông tin : một dòng thông tin do ngữ nghĩa cung cấp và được tiếp nhận bằng lí trí. Một dòng thông tin do ngữ điệu cung cấp và được tiếp nhận bằng trái tim, đó là sự rung động, sự rung cảm của người nghe.

Bằng ngữ điệu, qua ngữ điệu con người ta có thể nhận được một thông tin nhất định, trước hết là về tình cảm – mà tình cảm đó lại là sự biểu hiện cụ thể của một nhận thức, một quan niệm : nhận thức và quan niệm ấy được biểu hiện bằng một sắc độ tình cảm tương ứng.

Ví dụ: nghe một cuộc nói chuyện giữa hai người nước ngoài mà ta không hiểu về ngôn ngữ của họ, nhưng ta có thể hiểu được một cách có giới hạn về mối quan hệ, về tình cảm và cả về nội dung câu chuyện của họ. Đó chính là nhờ ở ngữ điệu.

Chúng ta hãy cùng nhau phân tích hiện tượng : Đứa bé đang khóc. Bà mẹ đến bên nôi, ghé mặt xuống gần con và nựng con. Có thể là bà mẹ hát ru con nhưng cũng có thể không hát ru mà chỉ nói mấy tiếng : tặc...ô... thế là đứa bé nín khóc, nhoẻn miệng cười. Rõ ràng đứa bé không hiểu và không nhận được lượng thông tin về ngữ nghĩa của ngôn từ, và chẳng : “ tặc...ô.” chỉ là hư từ, từ không có nghĩa, mà đứa bé đã đón nhận lượng thông tin về giọng điệu, ngữ điệu của người mẹ, nghĩa là đứa bé đã đón nhận được nội dung, sắc thái, tình cảm của người mẹ. Có thể nói rằng: đứa bé đang nghe âm nhạc, đứa bé đã nghe một bản nhạc không lời và đã hiểu được nội dung tình cảm của người mẹ, muốn truyền cho mình qua bản nhạc không lời đó.

Nghe kỹ giọng điệu nựng con của người mẹ ! Ôi ! Sao mà yêu thương tha thiết đến thế ! Chính từ cái giọng điệu yêu thương tha thiết đó được nâng cao, được cách điệu, được phát triển lên thành những bài hát, những bản nhạc ru con rót vào tận sâu thẳm lòng ta.

3. MỐI QUAN HỆ GIỮA VAI TRÒ CỦA NGŨ NGHĨA VÀ NGŨ ĐIỀU

Từ ngôn ngữ đến ngữ điệu, từ ngữ điệu đến âm nhạc, đó là một quá trình vận động và phát triển của ngôn ngữ trong quan hệ giao tiếp của xã hội loài người. Ngữ điệu từ chỗ tồn tại trên cơ sở ngữ nghĩa của ngôn ngữ, dần dần phát huy tính độc lập tương đối của nó, và đến một lúc nào đấy, nó có khả năng tồn tại ngoài ngôn ngữ như để gửi gắm mình vào trong âm nhạc „thuần túy“ – nhạc không lời.

Sơ đồ sau đây giúp ta thấy rõ quá trình phát triển vai trò của ngữ điệu.

Ngôn ngữ	Vai trò của ngữ nghĩa	Vai trò của ngữ điệu
Ngôn ngữ trong khoa học	* * * *	*
Ngôn ngữ trong tiểu thuyết	* * *	* *
Ngôn ngữ trong thơ ca	* *	* * *
Ngôn ngữ trong nhạc có lời	*	* * * *
Ngôn ngữ trong nhạc không lời		

Nhìn vào sơ đồ ta thấy khi vai trò của ngữ nghĩa bị triệt tiêu thì vai trò của ngữ điệu phát huy cao độ. Cho nên không phải ngẫu nhiên mà Trai côp xky nói rằng :“Ở đâu ngôn ngữ bất lực thì ở nơi đó bắt đầu có âm nhạc “. Âm nhạc có khả năng phản ánh những sắc thái khác nhau, rất phong phú, rất đa dạng của tình cảm con người trong cuộc sống, âm nhạc trở thành tiếng nói của tình cảm. Khả năng quan trọng của âm nhạc là tác động vào thế giới tình cảm, vào cảm xúc của con

người. Lê nin nói : “ Không có cảm xúc của con người thì chưa từng có, không có và không thể có nhận thức của con người về chân lí...”.

4. ÂM NHẠC TIẾNG NÓI CỦA TRÁI TIM

Âm nhạc đã thể hiện một cách tinh tế thế giới nội tâm của con người và những dung cảm hết sức tế nhị. Âm nhạc diễn tả những tình cảm sâu lắng, mang nhiều màu sắc, nhiều tâm trạng khác nhau :

Tiếng khoan như gió thoảng ngoài

Tiếng mau sầm sập như trời đổ mưa....

Đó là hai câu thơ của cụ Nguyễn Du trong tác phẩm Truyện Kiều, tiếng đàn của nàng Thuý Kiều gảy cho Kim Trọng nghe. Ôi !... những âm thanh khoan và mau, những âm thanh nhẹ như tiếng gió và mạnh dồn dập như vũ bão mà Thuý Kiều đã diễn tả được nỗi lòng mình.

Con người đã buồn thì: “người buồn cảnh có vui đâu bao giờ”. Nỗi buồn của con người tưởng không có gì có thể làm nguôi được, nhưng với âm nhạc, với những đặc trưng riêng của âm nhạc đã làm cho con người vui lên, và khi con người đã vui lên thì: *người vui cảnh có buồn đâu bao giờ...* cũng thật là hợp tình, hợp lí.

Đọc truyện hay ngắm một bức tranh là ta thưởng thức nghệ thuật bằng mắt với sự suy ngẫm của lí trí, còn nghe một bản nhạc là ta thưởng thức tác phẩm qua con đường thính giác với sự rung động của con tim. Bởi vậy với nghệ thuật âm nhạc thì sau khi nghe xong một tác phẩm âm nhạc, mỗi người cảm thụ theo sự rung động của riêng mình, không ai giống ai. Thế giới tình cảm, nội tâm của người nghe âm nhạc thật đa dạng... niềm vui, nỗi buồn, sự đau khổ, day dứt của mỗi người rất khác nhau... Vì thế mà âm nhạc gắn liền với trí tưởng tượng của con người hơn bất cứ một loại hình nghệ thuật nào khác và cũng nhờ vào trí tưởng tượng mà cuộc sống của con người mới phong phú và đa dạng.